

Familjen — hörnsten eller hinder?

Socialdemokraternas jämlikhetsprogram för familjen tas upp till kritisk granskning av pol mag Ingegerd Troedsson. Varför har reaktionen uteblivit, frågar hon. Har kanske rädslan för att inte verka tillräckligt jämlik gjort att många föredrar att tiga? Författarinnan understryker vidare att patentlösningar för familjerna aldrig kommer att finnas. Varje familj måste själv få söka sig fram till den livsform och typ av arbetsfördelning som passar dem bäst utifrån deras gemensamma ansvar för barnen och för varandra. Efter socialdemokraternas utspel måste oppositionen aktiveras än någonsin verka för att föräldrarna också i framtiden skall kunna bära huvudansvar för barnens vård och fostran. Detta kan ske genom att samhällets ekonomiska stöd inte ensidigt koncentreras till en enda vårdform utan fördelas efter barnantal och inkomst samt genom större hänsyn vid beskattningen till hushållens storlek.

Hösten 1966, mitt under brinnande valrörelse, kom ett familjepolitiskt förslag från Göteborg, som fick debatten att ordentligt flamma upp. Detta gick främst ut på att barnen från tre års ålder skulle tagas om hand av samhället, att arbetsplikt skulle införas för alla som inte hade barn under sex års ålder samt att arvsrätten skulle bort. Förslaget vållade en storm av protester och be-tecknades som "Mao i Göteborg".

Lika påtaglig som opinionen var mot detta enskilda förslag, lika påfallande är i dag tystnaden gentemot socialdemokraternas väl så radikala jämlikhetsprogram för familjen. Att detta inte bara är en fråga om tomma ord framgår av att regeringen samtidigt skyndsamt tillsatte en parlamentarisk kommitté för att utreda hithörande familjerättsliga problem.

Varför har reaktionen denna gång uteblivit? Har manne alla de vackert inlindade orden och fraserna gjort att andemeningen vid en snabb genomläsning inte klart framgår? Eller har rädslan för att inte verka tillräckligt jämlik, tillräckligt samhällstillvänd gjort att många föredrar att tiga?

Äktenskapet — dekoration utan innehåll?
Den konsekventa nedvärderingen av äktenskapets ekonomiska, sociala och juridiska betydelse löper som en röd tråd genom såväl jämlikhetsprogrammet som direktiven till familjerättsutredningen. Familjen, denna lilla grupp i samhället där äkta makar i inbördes solidaritet

och under ömsesidigt ansvar fortfarande har vissa möjligheter att själva ordna sin tillvaro, bedöms uppenbarligen som alltför farlig och svårstyrd för att för framtiden kunna tolereras. En till intet förpliktigande registrering av ingångna äktenskap är målet, ty "jämlighetens samhälle" bygger på att män och kvinnor skall ta ekonomiskt ansvar för sig själva — men inte för någon därutöver.

Familjens ekonomiska enhet vill man saklöst slå sönder. Genom att påbjuda ungarlsskatt för alla oberoende av försörjningsbördorna uppnår man i realiteten detsamma som med arbetsplikt, utom möjligen för de mycket välsituerade. Underhållsskyldigheten makar emellan skall givetvis bort. Detta i sin tur måste innebära att var och en av dem skall leva på *sin* ekonomiska standard med alla de inbördes slitningar och problem detta kan väntas medföra.

Samverkan är ju eljest ett politiskt honnörsord. Så inte när det gäller den nya familjen. Där är makarnas självständighet gentemot varandra det helt centrala. Rätten att fördela arbetet inom och utom hemmet som det bäst passar dem? Omtanken om varandra vid klenhet, sjukdom, ofrivillig arbetslöshet? Bort det. Äktenskapet får inte vara en "försörjningsinrättning". Låt i stället samhället träda till och ta på sig alla de förpliktelser — ekonomiska och andra — som familjen tidigare självklart stått för. Kan två makar inte beredas arbete på orten, får de givetvis flytta isär. Någon speciell hänsyn till den samlevnads-

form som äktenskapet utgör skall i framtiden inte tagas.

Finns bättre samlevnadsformer?

Alla äktenskap är förvisso inte lyckliga. Det stora flertalet håller dock fortfarande ihop trots problem av skilda slag i det moderna samhället, trots propaganda för allt tidigare förbindelser och trots den ensidiga glorifieringen av kändisarnas partnerbyten. Någon bättre samlevnadsform har man ej heller att erbjuda. I stället för att avsiktligt ytterligare försvaga äktenskapet borde man i olika sammanhang söka ge det sin chans. Allt talar ju för att man i ett samhälle, där äktenskapet reduceras till en ren formalitet får en betydande ökning av tillfälliga förbindelser, flyktiga familjebildningar och instabila hemmiljöer. Vilsenheten i den tillvaron torde direkt eller indirekt drabba oss alla, kvinnor som män, äldre som yngre, ensamboende som samboende, men främst gå ut över barnen. Tryggheten för dem, vart skulle den ta vägen?

Hur går det för barnen?

Ja, vad händer om denna nya, jämlika familj får barn? Skall då verkligen någon av föräldrarna våga riskera sin ekonomiska självständighet, sitt anseende och sin trygghet för att själv ta hand om dem?

Alva Myrdal, jämlikhetsgruppens ordförande, har tidigare pläderat för vårdbidrag till småbarnsföräldrar med ett belopp motsvarande daghemssubventio-

nen. Man må vara skeptisk till denna tanke eller inte, förslaget har dock syftat till att ge föräldrar en viss valfrihet mellan hem- och förvärvsarbete. Dessa tankegångar lyser denna gång helt med sin frånvaro. "Kvinnans självklara rätt att förvärvsarbete", ja visst! Men rätten för en mor eller far att göra en kanske många gånger väl så väsentlig samhällsinsats genom att fostra de egna barnen? I så fall får vederbörande uppenbarligen stå sitt kast, utan stöd vare sig i äktenskapslagstiftning eller från samhället. Valfriheten skulle kunna utgöra ett hinder mot jämlikheten och får därför vika.

Visserligen talas det mycket och vackert om "förskolor". Men eftersom jämlikheten mellan könen kräver att båda föräldrarna står på lönelista och eftersom jämlikheten mellan barnen kräver att de alla ges samma vård och fostran så skall samhällets ekonomiska stöd och "utbyggnaden av förskolorna i främsta rummet inriktas på att tillgodose behovet av *heldagstillsyn*". "Förskola" kommer således allt mer att bli detsamma som heldags daghem. Man vill t o m på försök införa "obligatorisk förskola" för 5- och 6-åringar. Att daghemmen och ingen annan vårdform för barnen får sitt personalbehov tillgodosett ordnar man lätt genom att föreskriva arbete där som praktikkrav för blivande lärare, läkare, socialarbetare m fl. Att detta flöde av ständigt ny och obeprövad personal genom daghemmen måste gå ut över vårdens kvalitet och oupphörligen

riva upp de känslomässiga band man trots allt inte kan förbjuda små barn att knyta, berörs inte. Jämlikheten är uppenbarligen värd vilka offer som helst.

Även föräldrar med bästa vilja att själva ordna det för sina barn kommer att få allt mindre möjlighet till detta. Det kommer den allt hårdare ungarbeskattningen för alla — nödvändig för att möjliggöra den kostnadskrävande utbyggnaden av "heldagstillsynen" — och den borttagna rätten till förvärvsavgift att leda till. Vården av barnen i deras hem kommer allt mer att bli en lyx, förbehållen föräldrar med mycket goda inkomster och endast under den korta tid innan den obligatoriska förskolan sätter in.

Urgamla tankar, men hänsynslösheten ny

Dessa jämlikhetstankar, som nu accepterats av det socialdemokratiska partiet, har under senare år förts fram av unga, ensidigt intellektuella med intressanta arbeten och goda inkomster, men helt utan förmåga till inlevelse, fantasi, tolerans gentemot dem som önskar leva på annat sätt eller som gör det på grund av brist på arbetstillfällen eller av omtanke om barnen eller andra anhöriga.

Tankar som dessa är i och för sig inte nya. Krav på äktenskapets avskaffande och barnavårdens och hushållsarbets kollektivisering har förts fram med jämna mellanrum alltsedan Platons dagar. Det nya är den hänsynslöshet med vilken man denna gång går till storms för att söka realisera sitt mål, de kliv på

andras sätt att leva man gör sig skyldig till, den psykiska press och osäkerhet den ständigt pågående indoktrineringen medför och den kusliga benägenheten att endast se en människas värde, samhällsinsats eller inre självständighet i det belopp hon finns antecknad för på en lönelista.

Statligt monopol på barnens vård och fostran hör definitivt inte hemma i en demokrati. En jämlikhet som går ut på att stöpa alla i samma form borde göra det lika litet. En jämlikhetsfilosofi av typen "alla djur är lika, men somliga djur är mer lika än andra" måste, konsekvent tillämpad, bli förödande.

Olikheten måste vara utgångspunkten

Det enda vi med bestämdhet vågar hävda är ju tvärtom att varje människa, kvinna eller man, är en unik kombination av arvsanlag som aldrig upprepas. Skall jämlikheten ha någon positiv innebörd, så borde det väl vara att erkänna detta och att söka inrätta samhället så att det så väl som möjligt passar olika människor med olika behov, olika värderingar, olika tempo. För detta krävs ett visst materiellt välstånd, det är uppenbart, men också en hög grad av valfrihet och ett stort mått av tolerans. Statsmakterna kan förvisso göra mycket för att öka den valfriheten, men detta kan aldrig ske genom dirigerig och ensidigt gynnande.

Vi borde alla kunna vara överens om att det är den enskildes anlag och lagging, inte kön, som bör vara avgörande

vid val av utbildning, yrke, livsform. Men det är något helt annat än att söka tvinga män och kvinnor att uppträda så likartat som möjligt i livets olika skeden och att härvid betrakta barnen främst som ett hinder som så långt som möjligt måste undanröjas.

Omtanken om barnen

Vi har på allt fler områden blivit medvetna om uppväxttidens grundläggande betydelse för barnens utveckling till harmoniska och välanpassade människor. Vi blir också allt mer medvetna om det starka sambandet mellan harmonin hos barnen och harmonin hos föräldrarna. Vi vet också att dagens och morgondagens barn behöver vad barn alltid har behövt, lugn kontakt, känslomässig trygghet och intresserad hjälp till sysselsättning. Dagem kan vara en god lösning för litet äldre, fysiskt och psykiskt stabila, småbarn. Men den intellektuella stimulans och gruppträning dessa behöver kan lika väl uppnås genom några timmars lekskolevistelse. För de minsta, ännu ej grupp mogna barnen, är daghemsvård sällan någon idealisk vårdform. Det blir ofta för påfrestande för dessa små att vara tillsammans med jämnåriga hela dagarna, i synnerhet som hänsyn till barnens individuella rytm sällan kan tagas.

Det finns uppenbarligen också all anledning betona att inte alla föräldrar blir så positivt stimulerade av heldags förvärvsarbete att de sedan kan ge det bästa av sig själva i den korta samvaron

med make och barn. För familjer med flera små barn är vård i det egna hemmet ofta det enda realistiska alternativet. Det är därför en minst sagt bakvänd jämlikhetspolitik att samhällets utan all jämförelse mest generösa familjestöd, daghemssubventionerna, så ensidigt kommer fåbarnsfamiljerna till del.

En daghemsplats kostar redan med nuvarande låga löner för personalen mellan 10 000 och 15 000 kr per barn och år, varvid huvudparten subventioneras med skattemedel. Detta visar att vården av barnen i deras hem, av föräldrarna eller en duktig ersättare, väl skulle kunna hävda sig, bara statsmakterna slutar upp med att allt mer ensidigt gynna daghemsvården.

Vi vet också att redan kommunernas nuvarande utbyggnadsplaner för daghemmen kommer att kräva en synnerligen stark uttunning av den utbildade personalen, om denna tillnärmelsevis skall räcka till. (Detta trots starkt ökande utbildning av förskolepedagoger.) Ändå är personalens arbetsbörda redan i dag betungande och grupperna ofta allt för stora och tröttande för barnen.

Detta innebär att även möjligheterna till hemmavård ovillkorligen måste tagas till vara bättre än nu och kvalitativt stödas.

Balans mellan rättigheter och skyldigheter

Några patentlösningar för familjerna kommer aldrig att finnas. Varje familj måste själv få söka sig fram till den livsform och typ av arbetsfördelning som

passar dem bäst utifrån deras gemensamma ansvar för barnen och för varandra. Efter socialdemokraternas utspel måste oppositionen aktivare än någonsin verka för att föräldrarna också i framtiden skall kunna bära huvudansvaret för barnens vård och fostran. Detta kan ske genom att samhällets ekonomiska stöd inte ensidigt koncentreras till en enda vårdform utan fördelas efter barnantal och inkomst samt genom större hänsyn vid beskattningen till hushållens storlek.

Utgifter nödvändiga för inkomsternas förvärvande skall vara avdragbara. Finge därvid förvärvsarbetande föräldrar dra av de verkliga kostnaderna för barnens omvårdnad, lämpligen maximerade till vad motsvarande vård totalt skulle kosta på daghem, skulle de själva kunna betala en ersättare i eller utom hemmet en betydligt mer marknadsmässig ersättning än som eljest vore möjligt.

Änkepensioneringen inom ATP kan i dag innebära ett otillbörligt missgynnande av de ensamstående och bör väl därför knappast följas upp av änklingspension. Riktigare vore säkerligen att fördela de ATP-poäng som tjänas in under äktenskapet lika mellan makarna.

En bostadspolitik byggd på fri kostnadsnedpressande konkurrens, förbättrade möjligheter till föräldrautbildning och en positivare syn på lekskolorna hör också till de reformer som måste till för att familjen även framgent skall kunna fullgöra sin uppgift som en hörnsten i samhällsbyggnaden.